

■ ДУМКА МОЛОДОГО ВЧЕНОГО

УДК 334.72: 631.17 (477.44)

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ОПТИМАЛЬНОГО ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ ВІННИЧЧИНИ ©

*І.В. ЗУБАР,
асистент кафедри адміністративного
менеджменту
та альтернативних джерел енергії,
Вінницький національний
аграрний університет
(м. Вінниця)*

У статті розглянуто спектр основних проблем розвитку аграрного сектору економіки України, як одну з ключових, відзначено низький рівень матеріально-технічного забезпечення малих форм господарювання і їх орієнтацію на малопродуктивну ручну працю.

Наголошується, що від обсягів інвестицій залежить матеріально-технічний стан підприємств, від якого, в свою чергу, залежить і ефективність аграрного виробництва. Визначено, що ключовою фігурою у забезпеченні продовольчої безпеки країни та розвитку сільських територій є фермерство.

Проведено короткий огляд хронології та сучасного стану розвитку фермерських господарств області, в результаті чого визначено, що за кількістю та площею земель дані господарства займають суттєву частку, а за показниками валового виробництва продукції відстають. Зроблено висновок, що причиною цього є їхня низька техніко-технологічна оснащеність, це підкріплено розрахунками, згідно яких показник кількості тракторів та комбайнів на одиницю площі вітчизняних ферм є найнижчою серед світових аграрних країн.

За даними досліджень учених сформовано методика розрахунку кількості техніки на основі її потужності на одиницю оброблюваної площі, що забезпечує індивідуальний підхід до кожного окремого господарства. На основі цієї методики обраховано технічне забезпечення для досліджуваних фермерських господарств Немирівського району та обсяг необхідних інвестицій.

Пропонується забезпечити організацію комплексу технічного забезпечення досліджуваних господарств на умовах кооперації, що підкріплено розрахунками.

Ключові слова: фермерські господарства, технічне забезпечення, нормативна потреба у техніці, кредитування, іпотека, законодавчо-нормативне забезпечення, кооперація.

Рис. 3. Табл. 6. Літ. 15.

Постановка проблеми. Сільськогосподарське виробництво в Україні, як і в будь-якій іншій аграрній країні, є основою забезпечення продовольчої безпеки. Варто наголосити, що ключовою детермінантою, яка прямо пропорційно визначає рівень технологічної розвиненості та ефективності виробництва цієї галузі, є обсяг коштів,

вкладених у її розвиток. Від обсягів інвестицій залежать матеріально-технічний стан підприємств, забезпеченість матеріалами, якісний склад трудових ресурсів та інше. Але більшість сільськогосподарських підприємств, в першу чергу малих та середніх, не в змозі поповнювати машинно-тракторний парк, оскільки це потребує значних фінансових вливань. Найбільше із суб'єктів сільськогосподарської діяльності цю проблему відчувають фермерські господарства, які, з огляду на їх скромні масштаби виробництва, фінансово неспроможні придбати сучасну дороговартісну техніку, якої їм бракує. Враховуючи сучасні тенденції світового рівня інноваційного розвитку аграрної сфери, подальше становлення класу фермерства в Україні повинно супроводжуватися розширенням і постійним оновленням матеріально-технічної бази. Саме тому виникає необхідність удосконалення існуючих та розробки нових методологічних підходів до уточнення її складу, а також специфіки застосування методів і прийомів наукового обґрунтування необхідних виробничих потужностей для цієї форми господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження сучасного стану, проблем матеріально-технічного забезпечення фермерських господарств і напрямів їх вирішення присвячені науковій праці вітчизняних вчених: Калетніка Г.М. [2, 13], Мазура А.Г. [3, 6], Науменка О.А. [1], Нестеренка С.А. [9], Макаренка П.М. [7] та інших.

Формулювання цілей статті. Мета дослідження полягає у проведенні оцінки рівня технічного забезпечення фермерів на основі обґрунтування оптимальної кількості необхідної техніки залежно від площі господарств та визначенні напрямів вирішення проблем фінансування при її закупівлі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективність ведення сільського господарства і окремих його галузей значною мірою залежить від забезпеченості технічними засобами для виконання технологічних процесів виробництва продукції. Зменшення кількості машин і обладнання та якісних показників їх використання призводить до скорочення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції. На сьогодні, залежно від організаційно-правових форм господарювання, у сільськогосподарських підприємствах рівень технічного забезпечення істотно відрізняється. Високі показники виробництва продукції сільського господарства у розвинутих Європейських країнах та США значною мірою зумовлені не тільки застосуванням прогресивних ресурсощадних машинних технологій, а й високим рівнем технічного оснащення аграрного виробництва [1].

Серед основних проблем розвитку аграрного сектору економіки України та сільських територій Г.М. Калетнік [2] виділяє такі: розрізненість в управлінні сільськими територіями та вузький відомчий підхід до розвитку сільської економіки, низький рівень підприємницької та суспільної ініціативи на селі, недоступність фінансових джерел розвитку сільської економіки; низька соціальна та екологічна відповідальність товаровиробників, неналежні умови для залучення кваліфікованих кадрів до роботи в селі, недостатній рівень інформаційно-просвітницької діяльності щодо сталого розвитку сільських територій. Як наголошує в своїх працях А.Г. Мазур [3], до цих причин слід віднести ще й низький рівень матеріально-технічного забезпечення малих форм господарювання і їх орієнтацію на малопродуктивну ручну працю, тому, за великим рахунком, як ціновий, так і фактор матеріально-технічного забезпечення їх господарювання на селі слід віднести до нереалізованих заходів державної політики, яка існує, але не виконується у повній мірі.

Варто все ж конкретизувати ті форми господарювання, які ми можемо віднести до малих. Так, згідно Закону України “Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні” [4], до них відносяться фізичні та юридичні особи – суб’єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб, та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України.

Тому, аналізуючи статистичну інформацію, можна стверджувати, що під цю категорію у сільському господарстві підпадають як особисті селянські, так і більшість фермерських господарств.

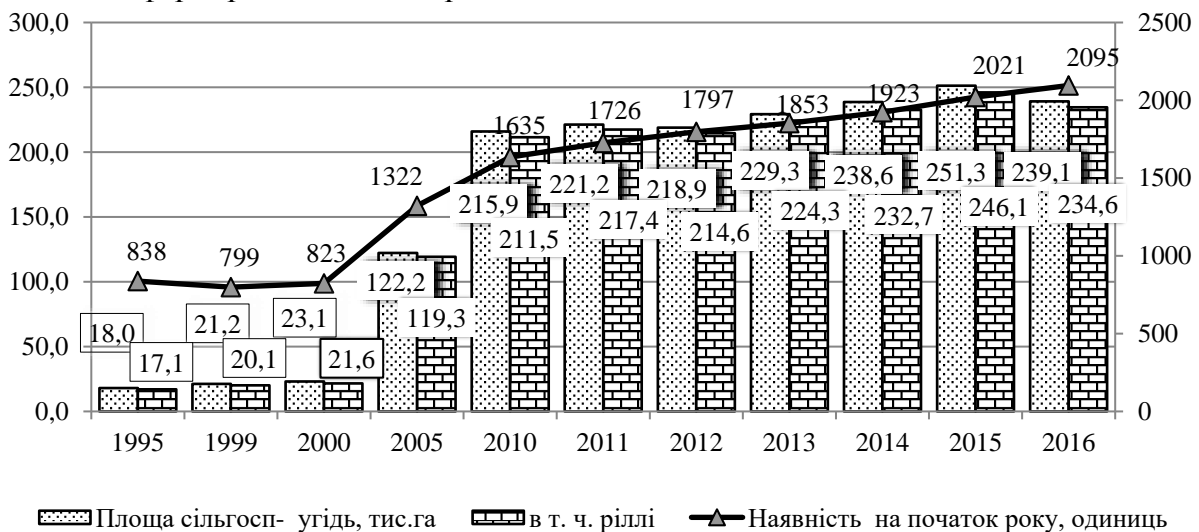


Рис. 1. Хронологія розвитку фермерських господарств Вінниччини

Джерело: сформовано автором за даними [5]

Варто для початку розглянути хронологію становлення традиційної для більшості розвинених країн форм господарювання – фермерства (рис 1). З проголошенням в Україні незалежності з 1991 р. земля в Україні почала розпайовуватись, і в цей період з’являються перші фермерські господарства, а вже у 1992 р. їх кількість збільшилась у 7 разів. Згідно офіційних статистичних даних [5], протягом 1996-2016 рр. кількість фермерських господарств збільшилася утричі, а площа сільськогосподарських угідь у їх користуванні – у 15,6 разу. Станом на листопад 2016 р. кількість фермерських господарств в Україні становила 33682 одиниці, у власності та користуванні фермерів, згідно статистичної інформації [5], знаходиться 4437,9 тис. га із 20746,9 тис. га, що використовуються сільськогосподарськими підприємствами, тобто 21,4%. Їх частка у виробництві валової продукції галузі становила у 2016 році в постійних цінах 2010 р. 22101,4 млн грн, або 8,7% проти 6,9% у 2011 році. У Вінницькій же області, станом на 1 листопада 2016 року, було зареєстровано 2095 фермерських господарств, в користуванні яких знаходилось 239,1 тис. га сільськогосподарських угідь, в тому числі 234,6 тис. га ріллі. Організовані господарства, в основному, на землях запасу (94,8%) і внаслідок реформування колективних сільськогосподарських підприємств (5,2%). Площа сільськогосподарських земель фермерів становить близько 19% земель усіх господарств підприємств області [5].

Те, що за кількістю та площами земель фермерські господарства займають доволі солідну частку, а за показниками валового виробництва продукції відстають – говорить про те, що в руслі оцінки ефективності на основі даного показника на перший план виходить не форма власності та господарювання, а техніко-технологічна оснащеність підприємств, що впливає на спроможність господарювати з більшою продуктивністю. Це підтверджує і А.Г. Мазур, наголошуючи, що “переваги великомасштабного аграрного виробництва, де застосовуються новітні технічні засоби і технології, усі елементи ринкової інфраструктури, помножені на масштаби використання земельних ресурсів, не викликають сумнівів ні в теоретиків, ні в практиків, а малі форми господарювання не витримують конкурентної боротьби з великотоварним виробництвом по сукупності показників ефективності” [6]. Тобто позитивна дія чинника приватної власності й господарювання в абсолютному виразі незмінна, але відносно інших внутрішніх чинників, що визначають економічну стійкість, ефективність і конкурентоспроможність ФГ, зменшується.

За останні роки склалася тенденція укрупнення фермерських господарств. Так середній розмір сільськогосподарських угідь у користуванні одного господарства зріс з 28,1 га у 2000 році до 114,4 га у 2016 році, тобто у 4,4 разу (рис. 2) [5].

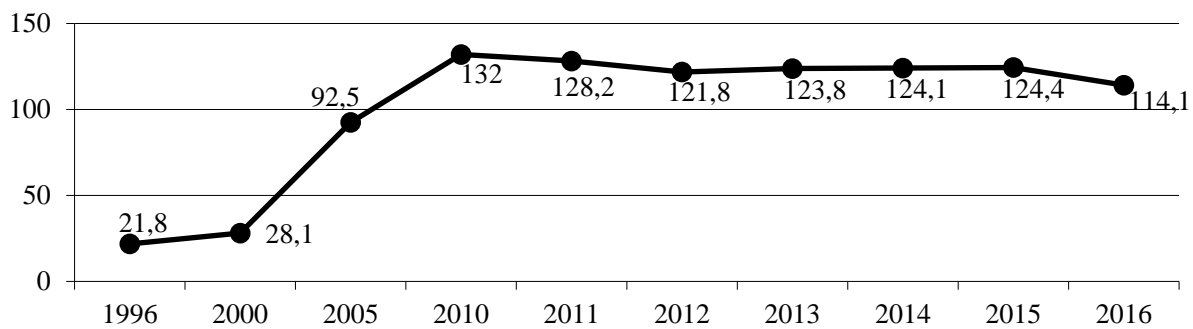


Рис. 2. Динаміка зміни середнього розміру землекористування фермерського господарства Вінницької області, га

Джерело: сформовано автором за даними [5]

Варто також звернути увагу на трудову зайнятість населення у фермерських господарствах (рис 3). У 2005 році у фермерських господарствах працювало 5990 осіб, а на одне господарство припадало 5 офіційно працевлаштованих робітників, а у 2016 – вже 5148 осіб усього та 2 працевлаштованих на одне господарство. У загальній кількості працюючих у фермерських господарствах: 48,4% – члени фермерського господарства (із них 26,8% – жінки). Поряд із цим, більша частка працюючих за трудовими угодами – це наймані працівники, які склали 51,6% від загальної кількості працюючих [5].

Як показали результати досліджень, суттєвою проблемою сучасних фермерів дійсно є недостатнє оснащення технікою, тож вони змушені її орендувати за високою ціною. На сьогодні машинами та обладнанням усі аграрні підприємства забезпечені на 45-65 % від технічної потреби, більшість з яких вже зношені, а енергетична потужність зменшилась у 2,5 разу, порівняно з 1990 р. [5]. Така ж динаміка наявної кількості тракторів, комбайнів та кормозбиральної техніки. Навантаженість ріллі на трактор в Україні у 4 рази більша, ніж у розвинених країнах світу, а посів зернових на комбайн – у 8 разів. Щорічні втрати зерна при збиранні, за даними П.М. Макаренка [7], оцінюються у 10 млрд грн.

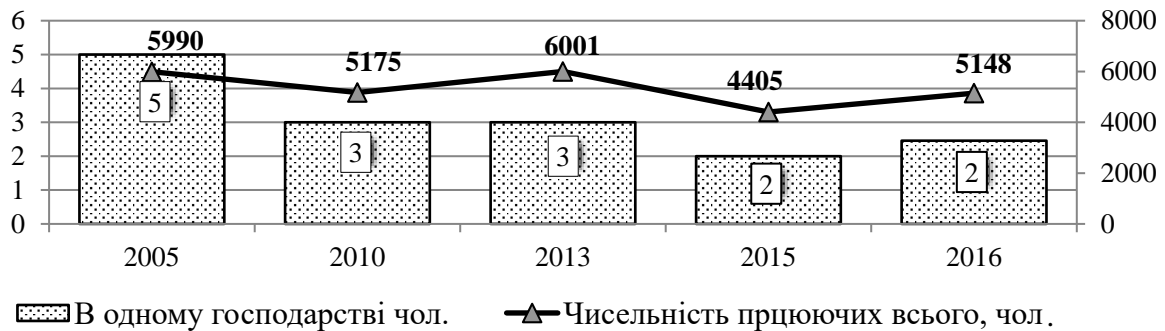


Рис 3. Трудова зайнятість населення у фермерських господарствах Вінниччини
Джерело: сформовано автором за даними [5]

За даними статистики [5], фермерські господарства Вінниччини мають на сьогодні найгірший рівень технічного забезпечення у порівнянні з іншими формами господарювання, особливо за наявністю комбайнів – 3 од. на 10 господарств. Найкраще забезпечені технікою виробничі кооперативи. Вони мають на озброєнні 9,5 тракторів, майже 5 сівалок та біля двох зернозбиральних комбайнів на один кооператив.

Згідно нормативів, які наводить П.М. Макаренко [7], оптимальна кількість техніки на одне середнє фермерське господарство має складати: тракторів – 2,46 од., комбайнів – 0,46. У даному випадку необхідно конкретизувати норматив техніки, який вважався б оптимальним та міг бути обрахований для конкретного фермерського господарства. Для того, щоб це зробити, потрібно врахувати площу господарства, тому проведемо розрахунок згідно пропозиції Л.Б. Гнатишина [9], який пропонує норматив 17,5 од. тракторів на 1000 га с.-г. угідь, але, враховуючи середні розміри фермерських господарств, вважаємо доцільнішим прийняти цей норматив в розрахунок на 100 га, тобто – 1,75 од. Кількість зернозбиральних комбайнів учений пропонує розраховувати на площу посіву зернових, яка, за його розрахунками, на 1000 га становить 7,89, а відповідно до нашої пропозиції приймемо – 0,8 од. на 100 га [9].

Провівши розрахунки, занесемо їх до таблиці 1. За результатами обрахунків можна сказати, що фермери Вінниччини забезпечені технікою по кількості тракторів – на 65,4% від потреби, а по комбайнах – на 60,4%.

Таблиця 1

Стан технічного забезпечення фермерських господарств Вінниччини

| Показники | значення по роках | |
|--|-------------------|--------|
| | 2010 | 2016 |
| 1 | 2 | 3 |
| Площа господарств, га | 215900 | 239100 |
| Площа зернових та зернобобових | 127800 | 135200 |
| Нормативна кількість техніки на 100 га | | |
| - трактори | 1,75 | |
| - комбайни | 0,8 | |
| Нормативна кількість техніки всього, од. | | |
| - трактори | 3778 | 4184 |
| - комбайни | 1022 | 1082 |

Продовження табл. 1

| 1 | 2 | 3 |
|--|------|------|
| Фактична наявність техніки на 100 га площі ФГ, од. | | |
| - трактори | 0,8 | 1,1 |
| - комбайни зернозбиральні | 0,4 | 0,5 |
| Фактична наявність техніки всього, од. | | |
| - трактори | 1704 | 2739 |
| відсоток забезпечення від нормативу, % | 45,1 | 65,4 |
| - комбайни | 480 | 654 |
| відсоток забезпечення від нормативу, % | 47 | 60,4 |
| Дефіцит техніки всього, од. | | |
| - трактори | 2074 | 1445 |
| - комбайни | 542 | 428 |
| - вантажні автомобілі | 95 | 93 |

Джерело: розрахунки автора

Позитивним у даному випадку є те, що дефіцит техніки із 2010 року по тракторах скоротився на 20,3 % і становить 34,6 %, а по комбайнах знизився на 13,4 % та становить 39,6 %. Незважаючи навіть на позитивну тенденцію до зменшення дефіциту, такі показники вважаємо неприпустимо низькими для отримання високої економічної віддачі від діяльності цих форм господарювання, оскільки в розрахунку на 1000 га площі фермерських господарств припадає 12 тракторів та 3 комбайни. Для прикладу, за даними С. А. Нестеренка [9], забезпечення сільськогосподарських підприємств зарубіжних країн зернозбиральними комбайнами складає: у Канаді – 8,3 од. на 1000 га, Італії – 16,2, Великобританії – 14,5, Австрії – 23,6, Франції – 13,3, США – 25,8, Німеччині – 20,6, Бразилії – 8,8 [9]. У Данії на 1000 га с.-г. угідь припадає 58 тракторів, у Франції – 47, у США – 30 [1].

Тепер проведемо розрахунок потреб фінансових ресурсів для закриття дефіциту техніки у таблиці 2. Техніку візьмемо вітчизняного виробництва, а вантажний автомобіль – найбільш популярний у невеликих господарствах зерновоз-самоскид ГАЗ 3309.

Таблиця 2

Нормативна потреба фермерських господарств Вінниччини в інвестиціях на оснащення технічними засобами

| Показник | значення |
|---|----------|
| Вартість техніки, тис. грн: | |
| - трактор ЮМЗ - 8040.2 | 480,00 |
| - комбайн зернозбиральний самохідний "Славутич" КЗС-9-1-55 | 2390,1 |
| - ГАЗ 3309, самоскид | 912,9 |
| Потреба у фінансових інвестиціях усього, млн грн | 1801,5 |
| У розрахунку на 100 га с.-г. угідь площі господарства, тис. грн | 753,5 |

Джерело: розрахунки автора

Отже, на усіх фермерів області потрібно інвестицій в сумі близько 1,8 млрд грн, або 7,5 тис. грн на 1 га площі господарств.

На сьогодні фермерські господарства самотужки розв'язують проблеми із забезпеченням технікою. Найчастіше її наймають у сторонніх організацій [9].

У таблиці 3 проведемо оцінку стану сучасного технічного забезпечення досліджуваних фермерських господарств Немирівського району Вінницької області.

Таблиця 3

**Стан технічного забезпечення фермерських господарств Немирівського району
Вінницької області**

| Показник | господарство | | | |
|--|--------------|-----------|---------------------|----------------|
| | ФГ “Еліта” | ФГ “Нива” | ФГ “Інвест-агро” | ФГ “Родина” |
| Площа господарства | 1160 | 450 | 120 | 60 |
| Площа зернових та зернобобових | 693 | 210 | 85 | 42 |
| Нормативна кількість техніки всього, од. | | | | |
| - трактори | 20 | 8 | 2 | 1 |
| - комбайни | 5 | 2 | 1 | Н* |
| - вантажні автомобілі | 4 | 4 | 2 | 1 |
| Фактична наявність техніки на 1 ФГ, од. | | | | |
| - трактори | 4 | 4 | 2 | 1 |
| - комбайни зернозбиральні | 2 | 2 | – | – |
| - вантажні автомобілі | 4 | 2 | – | – |
| Дефіцит техніки всього, од. | | | | |
| - трактори | 16 | 4 | 0 | 0 |
| - комбайни | 3 | 0 | 1 | 0 |
| - вантажні автомобілі | 4 | 2 | 2 | 1 |

* Н – господарству з такою площею не доцільно утримувати комбайн

Джерело: розрахунки автора

З даних таблиці видно, що у всіх господарствах є дефіцит техніки. Найбільший має господарство “Еліта”, це 16 тракторів та 3 комбайни, найменший – “Родина”, але, враховуючи його розмір – усього 60 га – це підприємство має один трактор, а решту техніки орендує, оскільки утримувати її економічно не доцільно. За даними, сформованої спільно з керівниками цих господарств таблиці 4, проведемо розрахунок суми інвестицій для покриття дефіциту техніки досліджуваних господарств.

Таблиця 4

Розрахунок суми інвестицій у покриття дефіциту техніки для фермерських господарств

| Марка техніки | Потужність, кВт/ ширина захвату, м (для комбайнів), вантажопідйомність, т (для авто) | Вартість, тис. грн | господарство | | | |
|--------------------------|--|--------------------|--------------|-----------|-------------|------------------|
| | | | ФГ “Еліта” | ФГ “Нива” | ФГ “Родина” | ФГ “Інвест-агро” |
| 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 |
| Вітчизняного виробництва | | | | | | |
| трактори | | | | | | |
| ХТЗ-3512 | 25,7 | 220,0 | – | – | – | – |
| ХТЗ-150К-09.172.01 | 132 | 1503,0 | – | – | – | – |
| ХТЗ-242К.20 | 176 | 1600,0 | 2 | – | – | – |
| ХТЗ-243К.20 | 184 | 1620,0 | – | – | – | – |
| ЮМЗ-8040.2 | 57,5 | 480,0 | 1 | 1 | – | – |
| ЮМЗ-6АКМ40.2 | 44 | 430,0 | 1 | 1 | – | – |

Продовження табл. 2

| 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 |
|---|----------|---------------|---------------|--------------|--------------|--------------|
| комбайни | | | | | | |
| SKIF 280 "Superior" | 200/6,3 | 4020,0 | 1 | – | – | – |
| СлавутичКЗС-9-1-55 | 165/6,1 | 2390,1 | 2 | – | – | 1 |
| Іноземного виробництва | | | | | | |
| трактори | | | | | | |
| New Holland T7.315 | 230 | 2987 | – | – | – | – |
| New Holland T 8.410 | 260 | 6753,7 | – | – | – | – |
| Беларус-892 | 88,5 | 570,0 | 3 | 1 | - | - |
| комбайни | | | | | | |
| New Holland TC5.90 | 177/6,1 | 3993,8 | – | – | – | – |
| New Holland CX8.80 | 260/9,15 | 7468,1 | – | – | – | – |
| Вантажні автомобілі | | | | | | |
| ГАЗ 3309 | 4,5 | 912,9 | – | – | 1 | – |
| КамАЗ 45143 | 14 | 1400 | 4 | 2 | – | 2 |
| Сума інвестицій, млн грн | | 30,6 | 20,22 | 4,28 | 0,913 | 5,19 |
| Сума інвестицій з державною програмою компенсацій, млн грн | | 27,361 | 17,638 | 4,098 | 0,913 | 4,712 |

Джерело: розраховано автора за даними [10], [11]

З огляду на розміри фермерського господарства “Еліта” можна стверджувати, що на таку площу доцільним буде придбати трактори більшої потужності. З цього випливає, що методика розрахунку має бути прив’язана до показника потужності трактора на одиницю оброблюваної ним площі, а не кількості тракторів. Для оптимізації розрахунків приймемо як даність те, що при розрахунках нормативної кількості техніки одна фізична одиниця для фермерських господарств – це один умовний еталонний трактор з ефективною потужністю двигуна 55 кВт, оскільки, враховуючи середню площу фермерського господарства у Вінницькій області у 2016 році – 114 га, використовувати техніку більшої потужності недоцільно. Отже, виходячи з цього – 1,75 трактора потужністю 55 кВт становить: $1,75 \cdot 55 = 96,25$ кВт/100 га. Отже, загальна потреба в потужності для даного господарства становить 1116 кВт. Вираховуючи необхідний дефіцит техніки, виходимо з того, що в “Еліті” вже є трактори сумарною потужністю 397 кВт, тож дефіцит становить: $1116 \text{ кВт} - 397 \text{ кВт} = 719 \text{ кВт}$.

У господарстві “Нива”, згідно звітності, наявна потужність тракторів становить 248 кВт, відповідно до нормативних потреб за методикою, наведеною вище, необхідно 433 кВт, отже, дефіцит складає 185 кВт.

Розіб’ємо дефіцит потужності відповідно до паспортних даних потужності тракторів у таблиці 4, куди внесемо трактори та комбайни вітчизняного виробництва та найбільш популярну імпортовану техніку.

Так розглянемо варіант купівлі господарством “Еліта” двох тракторів ХТЗ-242К.20 потужністю 176 кВт кожен, трьох тракторів Беларус-892 потужністю 88,5 кВт кожен та двох тракторів ЮМЗ-8040.2 та БАКМ40.2 потужністю 57,5 кВт та

44 кВт відповідно, таким чином закriamo дефіцит потужності в розмірі 719 кВт. По комбайновому парку було обрано комбайни вітчизняного виробництва SKIF 280 та Славутич КЗС-9-1-55 та 4 вантажних авто КамАЗ 45143. Загальна сума інвестицій по даному господарству склала 20,22 млн грн.

Для ФГ “Нива” рекомендовано придбати два трактори ЮМЗ-8040.2 та 6АКМ40.2, один Беларус-892 та 4 вантажних автомобілі. Потреба в інвестиціях – 4,28 млн грн. Господарству “Інвест-агро” пропонується придбати комбайн Славутич КЗС-9-1-55 та два автомобілі КамАЗ 45143 загальною вартістю 5,19 млн грн. Фермерському господарству “Родина”, враховуючи його невеликий розмір, рекомендується придбати вантажний автомобіль ГАЗ 3309, вартість якого 912 тис. грн. Таким чином, дані господарства покрийуть свій дефіцит технічних засобів, а загальна сума інвестицій складе 30 млн 600 тис. грн.

Покращити своє технічне забезпечення фермери можуть лише за рахунок кредитування або лізингу, але і з цим є проблеми, оскільки дрібні фермерські господарства не входять до сфери інтересів комерційних банків. Причиною цього є фізично та морально зношені об’єкти заставного майна, невисока рентабельність виробничої діяльності й нерівномірний рух готівкових коштів у сільському господарстві, не вирішені на законодавчому рівні питання власності на землю, непрозорість ринку землі, відсутність у достатній кількості стабілізаційних фондів, зовнішніх або міжнародних інвестиційних ресурсів і страхування ризиків, уніфікованої банківської політики, неналежне управління в середовищі кредиторів [12].

Восени 2016 року банки та лізингові компанії пропонували аграріям програми фінансування купівлі нової сільгосптехніки – тракторів, комбайнів, причепів, сіялок, вантажних автомобілів. Банки, які видають кредит на техніку, декларують строк кредитування до семи років, однак на практиці отримати кредит можливо лише на один-два роки. Розмір мінімального стартового внеску зазвичай встановлюється в розмірі 20-30 % вартості техніки. Середні процентні ставки по кредитах, наданих сільськогосподарським підприємствам, варіювали від 17,4 % у 2005-му, до 24-26 % у 2015-му, та 18-24 % у 2016-му році, що в середньому складає 21 %, а це більше, ніж для суб’єктів інших видів діяльності, для яких процентна ставка складала в середньому 18 %. Фінансова нестабільність і збитковість багатьох фермерських підприємств, низька кредитоспроможність підприємств галузі також перешкоджають розвитку кредитних відносин, адже банки бажають бачити в позичальниках лише прибуткових клієнтів [14]. Таким чином, банки надають перевагу агробізнесу з надійною кредитною історією, якщо є контракти з покупцями продукції, а також майно, яке можна узяти як заставу, тобто нерухомість, комбайни, сіялки, трактори, автомобілі. І тут знову ж в пріоритеті крупні фінансово стійкі агрохолдинги. Надавати в заставу земельні ділянки агропідприємства поки права не мають, адже ринку землі в Україні не існує, і виробники користуються узятими в оренду у селян гектарами.

У таких умовах, за словами Г.М. Калетніка [13], до функцій держави належить створення якісних умов функціонування ринку землі, оскільки його необхідність закладена в суті економічних реформ та впливає з того стану земельних відносин, який сформувався внаслідок реалізації аграрної реформи, адже повноцінний ринок землі є необхідною умовою для розвитку аграрної іпотеки. Вартість сільськогосподарських земель в Україні, за даними вченого, оцінюється в 40 млрд дол. США. Тому, залучивши до іпотечного кредитування хоча б 10 % угідь при обсязі позики у 75 % від вартості об’єкта застави, фінансування аграрного сектору зросло б на 3 млрд дол. США.

У межах даного дослідження доцільним є звернути увагу на механізми підтримки технічного забезпечення, який сьогодні для фермерів надає держава. Згідно з постановою Кабінету Міністрів України № 130 від 01.03. 2017 року [4], сільгосптоваровиробникам надається компенсація за техніку та обладнання, придбані у заводів-виробників або їх дилерів, на безповоротній основі у розмірі 20 відсотків вартості техніки та обладнання. Так за підсумками 2017 року у Вінницькій області було профінансовано 27 господарств на суму 3,87 млн грн (табл. 5). Перелік, на який поширюється схема, включає 40 українських заводів-виробників – це майже 800 одиниць техніки та обладнання [11]. Купівля та отримання компенсації на придбання техніки здійснюється через державні банки та банки, у статусному капіталі яких 75 і більше відсотків належить державі. Це такі банки, як Ощадбанк, Укресімбанк, Приватбанк, Укргазбанк.

Таблиця 5

Фінансування програми часткової компенсації вартості с.-г. техніки та обладнання у 2017 році станом на 22.11.2017р.

| Регіон | Кількість господарств | Кількість одиниць техніки та обладнання, шт. | Вартість техніки та обладнання з ПДВ, тис. грн | Часткова компенсація техніки та обладнання, тис. грн |
|-------------------|-----------------------|--|--|--|
| Вінницька область | 27 | 40 | 23 222,4 | 3 870,4 |
| Всього по Україні | 717 | 1110 | 489 079,7 | 81 513,3 |

Джерело: [11]

Враховуючи те, що державна компенсація поширюється лише на вітчизняну техніку, сума кредиту на неї у досліджуваних господарствах складе 16 млн 210 тис. грн, а компенсація – 3 млн 242 тис. грн. Відповідно, вкладення становитимуть 27 млн 361 тис. грн.

Законом України “Про Державний бюджет України на 2017 рік” [4] за бюджетною програмою КПКВК 2801580 “Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників” за напрямом “Часткова компенсація вартості сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва” Міністерством аграрної політики та продовольства України передбачено видатки в обсязі 550 млн гривень [11].

На думку вчених, формувати комплексну систему машин для невеликого за розмірами фермерського господарства в сучасних умовах економічно не вигідно, однак, не зважаючи на це, І. В. Агеєва [15] доводить думку, що господарствам, де площа ріллі більша за 100 га, основні обсяги сільськогосподарських механізованих робіт необхідно забезпечувати власною технікою. Проте у невеликих за розміром господарствах є ще одна проблема – через недостатню кількість і якість техніко-технологічного обладнання і кваліфікованих інженерно-технічних кадрів не провадиться діагностування, дефектування, балансування наявної техніки, також не повністю дотримуються вимоги до технічного обслуговування, повністю ігнорується система планово-попереджувальних ремонтно-обслуговуючих робіт. Відсутність коштів для придбання оригінальних запасних частин, ремонтних матеріалів, вузлів і

агрегатів призводить до того, що для відновлення роботи одних машин використовуються деталі інших, як наслідок – роз укомплектовані машини втрачають свою працездатність та паспортну продуктивність [15].

З метою оновлення та використання сільськогосподарських машин, оренди та прокату техніки І.В. Агеева [15] наголошує на необхідності організувати фермерську кооперацію. У ситуації, що склалася, заслуговує на увагу досвід іноземних країн, де функціонують багатоцільові фермерські кооперативи. У таких країнах світу, як Німеччина, Франція і США від 20 до 70 % фермерських господарств охоплені різними формами кооперування в купівлі, спільному використанні та обслуговуванні техніки. Основою діяльності кооперативу є спільне використання сільськогосподарської техніки (обробіток ґрунту, збирання врожаю та ін.), її ремонт та придбання, спільне зберігання, переробка, реалізація та постачання [15].

Таблиця 6

Визначення нормативної кількості та дефіциту техніки в умовах кооперації досліджуваних фермерських господарств

| Площа кооперативу, га | Вид техніки | Нормативна кількість техніки | Фактична наявність техніки | Дефіцит техніки всього |
|-----------------------|----------------------------|------------------------------|----------------------------|------------------------|
| 1790 | - трактори, кВт | 1723 | 902 | 821 |
| | - комбайни, од. | 8 | 4 | 4 |
| | - вантажні автомобілі, од. | 12 | 7 | 5 |

Джерело: розрахунки автора

Наведемо модель організації фермерської кооперації на прикладі досліджуваних господарств Немирівського району Вінницької області. Перспективність кооперації цих господарств полягає, в першу чергу, в тому, що їх земельні масиви межують один з одним, відстань переїзду техніки не перевищуватиме 10-15 км, що знизить експлуатаційні витрати техніки. Об'єднавшись в єдиний майновий комплекс, їх земельний банк зростає до 1790 га, в центрі їх земельного масиву знаходиться крупний зернотік та ангари для зберігання техніки та виробничих засобів.

Проведемо розрахунки необхідних кооперативу потужностей техніки (таблиця 6). Враховуючи приведені вище нормативи – 96,25 кВт на 100 га земельних угідь – виходить: на площу 1790 га потрібно 1723 кВт потужності. Сумарна кількість наявних в господарствах тракторів – 902 кВт., отже, дефіцит складе: 1723 кВт – 902 кВт = 821 кВт. З необхідних 8 комбайнів є 4, а автомобілів потрібно 5, оскільки, враховуючи побажання голів господарств, потрібно 3 автомобілі на два працюючих комбайни.

Зважаючи на розмір земельного масиву та перспективи розширення кооперативу, було обрано більш потужну техніку з більшою продуктивністю виконання технологічних операцій, а саме: з вітчизняних тракторів – два ХТЗ- 243К.20 потужністю 184 кВт, два ХТЗ-243К потужністю 176 кВт кожен. Також два імпортних комбайни New Holland TC5.90 та два вітчизняних – Славутич КЗС-9-1-55. З автомобілів було обрано КамАЗ 45143. Відповідно, сума інвестицій на технічне оснащення такого кооперативу становить 27 млн 167 тис. грн. З них, на вітчизняну техніку, яка претендуватиме на державне відшкодування – 12 млн

179 тис. грн. Таким чином, якщо кооперативу вдасться його отримати – сума становитиме 2 млн 436 тис. грн. Відповідно, вкладення фермерів складуть 24 млн 731 тис. грн, що на 2,63 млн грн менше, ніж у варіанті купівлі техніки кожним господарством окремо. І навіть без державної компенсації формування комплексу техніки для кооперативу буде дешевшим на майже 200 тис. грн, що говорить про ефективність такого об'єднання.

Таблиця 7

Оптимізація складу машинно-тракторного парку та розрахунок його вартості в умовах кооперації досліджуваних фермерських господарств

| Марка техніки | Кількість, шт. | Потужність, кВт | Вартість, тис. грн |
|----------------------------|----------------|-----------------|--------------------|
| трактори | | | |
| ХТЗ-243К.20 | 2 | 368 | 3240,0 |
| ХТЗ-243К | 2 | 352 | 3200,0 |
| ЮМЗ-8040.2 | 2 | 115 | 960,0 |
| комбайни | | | |
| New Holland TC5.90 | 2 | - | 7987,6 |
| Славутич КЗС-9-1-55 | 2 | - | 4780,2 |
| вантажні автомобілі | | | |
| КамАЗ 45143 | 5 | - | 7000 |
| Всього інвестицій, млн грн | 10 | - | 27,167 |

Джерело: розрахунки автора

Успішне функціонування таких фермерських і міжгосподарських обслуговуючих машинно-технологічних кооперативних формувань залежить у значній мірі від того економічного механізму відносин між кооперативом і його членами, який буде застосовуватися. Основні принципи такого механізму повинні виходити з безприбутковості діяльності створеної кооперації. Тобто усі послуги кооперативу мають надаватися його членам за собівартістю їх виконання, що складається у кооперативі. Якщо ж аналогічні послуги надаються господарствам чи індивідуальним замовникам, які не є членами кооперативу, то розрахунки між ними і машинно-технологічними обслуговуючими структурами можуть провадитися на комерційних засадах, що передбачають одержання прибутку. Розподіл прибутку від виконання робіт і надання послуг стороннім споживачам повинен відбуватися між членами кооперативу з урахуванням їхнього паю і трудової участі. Необхідно обмежити отримання доходів на вкладений капітал, а також обумовити в угоді про створення кооперативу неможливість його переходу на комерційну діяльність, не пов'язану з його основними функціями [15].

Висновки. Ефективність ведення сільського господарства і окремих його галузей значною мірою залежить від забезпеченості технічними засобами, а низький рівень матеріально-технічного забезпечення малих форм господарювання і їх орієнтацію на малопродуктивну ручну працю є суттєвою проблемою сучасних фермерів. Вони сьогодні змушені її орендувати за високою ціною, що призводить до порушення агротехнології вирощування продукції і, як наслідок, зниження прибутковості. На Вінниччині зареєстровано 2095 фермерських господарств із земельним масивом 239,1 тис. га. Нині частка земель фермерів становить 21,4%, а частка у виробництві валової продукції галузі – 8,7%. Така невідповідність ще раз

підтверджує, що при оцінці економічної ефективності на перший план виходить не форма господарювання, а техніко-технологічна оснащеність. Фермерські господарства Вінниччини мають на сьогодні найгірший рівень технічного забезпечення у порівнянні з іншими формами. Вони забезпечені тракторами на 65,4%, а комбайнами – на 60,4%, тобто на 1000 га площі фермерів припадає всього 12 тракторів та 3 комбайна. Хоч цей дефіцит із 2010 року по тракторах скоротився на 20,3% і становить 34,6%, а по комбайнах знизився на 13,4% та становить 39,6%, такі показники є недостатніми для отримати високої економічної віддачі від діяльності цих форм господарювання. Покращити своє технічне забезпечення фермери можуть, в основному, за рахунок кредитування, але вони не входять до сфери інтересів комерційних банків, тому отримати кредит складно.

У ході досліджень було обґрунтовано авторську методику визначення необхідного технічного забезпечення відповідно до площі господарства та визначено норму по тракторах – 96,25 Квт потужності на 100 га оброблюваної площі та 0,8 од. комбайнів на ту ж площу. Таким чином, для досягнення оптимальної забезпеченості технікою фермерам області потрібно інвестицій в сумі близько 1,8 млрд грн. Було також проведено оцінку та розрахунок щодо оптимізації сучасного технічного забезпечення чотирьох конкретних фермерських господарствах Немирівського району Вінницької області та розглянуто варіант їх кооперативного об'єднання. Сума інвестицій на технічне оснащення такого кооперативу становитиме 27 млн 167 тис. грн. І навіть без державної компенсації формування комплексу техніки такого об'єднання буде вигіднішим майже на 200 тис. грн, що говорить про ефективність такого об'єднання.

Думки багатьох учених у вирішенні проблеми технічного оснащення фермерських господарств стікаються в єдине русло – Україні сьогодні потрібно забезпечити розвиток диверсифікованої фермерської кооперації. Нині діючі кооперативи ні кількісно, ні за обсягом та якістю послуг, що надаються, не задовольняють зростаючих потреб виробників сільськогосподарської продукції та її споживачів.

Список використаних джерел

1. Науменко О.А. Матеріально-технічна база і виробництво продукції тваринництва у фермерських господарствах / О. А. Науменко, Є. З. Петруша, С. А. Нагорній // Вісник ХНТУ. – 2014. – Вип. 144. – С. 97-102.
2. Калетнік Г.М. Стратегіко-інституційні засади ефективності використання потенціалу аграрного сектору економіки / Г. М. Калетнік // Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. – 2015. – № 1. – С. 5-9.
3. Мазур А.Г. Методологія дослідження змісту та сутності малих форм господарювання в сільській місцевості / А. Г. Мазур, Т. В. Колесник // Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. – 2017. – № 4. – С. 19-31.
4. Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Точка доступу: <http://rada.gov.ua>.
5. Офіційний сайт Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Точка доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Мазур А.Г. Господарства населення як економічна категорія та суб'єкт облаштування сільських територій / А. Г. Мазур, О. В. Дмитрик // Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. – 2016. – № 11. – С. 7-20.

7. Макаренко П.М. Технічна оснащеність зернового комплексу України: стан та перспективи розвитку / П. М. Макаренко, М. В. Бардадим // Агросвіт. – 2010. – № 5. – С. 11-14.
8. Гнатишин Л.Б. Нормативні методи визначення потреби фермерських господарств у технічних засобах / Л. Б. Гнатишин // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.4. – С. 134-140.
9. Нестеренко С.А. Організація технічного забезпечення виробництва в фермерських господарствах [Електронний ресурс] / С.А. Нестеренко, І.В. Агеєва // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2014. – № 4. – С. 142-147.
10. Сайт офіційного дистриб'ютора сільськогосподарської техніки компанії “Агроресурс” [Електронний ресурс]. – Точка доступу: <https://agrolesurs-a.prom.ua>.
11. Офіційний сайт міністерства аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. – Точка доступу: <http://www.minagro.gov.ua>.
12. Кириченко О. Кредитування малих та середніх підприємств аграрного сектору економіки // Банківська справа. – 2011. – №3. – С.31-47.
13. Калетнік Г.М. Іпотечне кредитування в сільському господарстві України / Г. М. Калетнік // Економіка АПК. – 2013. – № 7. – С. 58-63.
14. Гнатишин Л.Б. Малій О.Г. Проблеми кредитного забезпечення агробізнесу / О.Г. Малій // Актуальні проблеми інноваційної економіки. – 2017. – № 2. – С. 82-89.
15. Агеєва І.В. Матеріально-технічне забезпечення фермерських господарств / І.В. Агеєва // Університетські наукові записки. – 2013. – № 2. – С. 165-170.

Список використаних джерел у транслітерації / References

1. Naumenko O.A. Materialno-tekhnichna baza i vyrobnyctvo produktsii tvarynyctva u fermerskykh gospodarstvakh / O. A. Naumenko, Ie. Z. Petrusha, S. A. Nahornii // Visnyk KhNTU. – 2014. – Vyp. 144. – Pp. 97-102.
2. Kaletnik H.M. Stratehiko-instyutysiini zasady efektyvnosti vykorystannia potentsialu ahrarynoho sektoru ekonomiky / H. M. Kaletnik // Ekonomika. Finansy. Menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky. – 2015. – № 1. – Pp. 5-9.
3. Mazur A.H. Metodolohiia doslidzhennia zmistu ta sutnosti malykh form hospodariuvannia v silskii mistsevosti / A. H. Mazur, T. V. Kolesnyk // Ekonomika. Finansy. Menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky. – 2017 – № 4. – Pp. 19-31.
4. Ofitsiynyy sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny [Elektronnyy resurs]. – Tochka dostupu: <http://rada.gov.ua>.
5. Ofitsiyniy sait Derzhavnyi komitet statystyky Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – Tochka dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Mazur A.H. Hospodarstva naseleння yak ekonomichna katehoriia ta sub'iekt oblashtuvannia silskykh terytorii / A. H. Mazur, O. V. Dmytryk // Ekonomika. Finansy. Menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky. – 2016. – № 11. – Pp. 7-20.
7. Makarenko P.M. Tekhnichna osnashchenist zernovoho kompleksu Ukrainy: stan ta perspektyvy rozvytku / P.M. Makarenko, M. V. Bardadym // Ahrosvit. – 2010. – № 5. – Pp. 11-14.
8. Hnatyshyn L.B. Normatyvni metody vyznachennia potreby fermerskykh gospodarstv u tekhnichnykh zasobakh [Elektronnyi resurs] / L. B. Hnatyshyn // Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy. – 2012. – Vyp. 22.4. – Pp. 134-140.

9. Nesterenko S.A. Orhanizatsiia tekhnichnoho zabezpechennia vyrobnytstva v fermerskykh hospodarstvakh [Elektronnyi resurs] / S. A. Nesterenko, I. V. Ahieieva // Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnogo ahrotekhnolohichnoho universytetu (ekonomichni nauky). – 2014. – № 4.
10. Sait ofitsiinoho dystryb’iutora silskohospodarskoi tekhniky kompanii “Ahroresurs” [Elektronnyi resurs]. – tochka dostupu: <https://agroresurs-a.prom.ua>.
11. Ofitsiinyi sait ministerstva aharnoi polityky ta prodovolstva Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – tochka dostupu: <http://www.minagro.gov.ua>.
12. Kyrychenko O. Kredytuvannia malykh ta serednikh pidpriemstv aharnoho sektoru ekonomiky // Bankivska sprava. – 2011. – №3. – Pp. 31-47.
13. Kaletnik H.M. Ipotechne kredytuvannia v silskomu hospodarstvi Ukrainy / H. M. Kaletnik // Ekonomika APK. – 2013. – № 7. – Pp. 58-63.
14. Hnatyshyn L.B. Malii O. H. Problemy kredytnoho zabezpechennia ahrobiznesu / O.H. Malii // Aktualni problemy innovatsiinoi ekonomiky. – 2017. – № 2. – Pp. 82-89.
15. Ahieieva I.V. Materialno-tekhnichne zabezpechennia fermerskykh hospodarstv / I.V. Ahieieva // Universytetski naukovi zapysky. – 2013. – № 2. – Pp. 165–170.

ANNOTATION

THE CURRENT STATE AND PROBLEMS OF ENSURING THE OPTIMAL TECHNICAL SUPPORT AT THE FARMS OF VINNYTSIA REGION

ZUBAR Ivan,
*Lecturer of the Administrative Management
and Alternative Energy Sources Department,
Vinnytsia National Agrarian University
(Vinnytsia)*

The article deals with the main problems of development of agrarian sector of the Ukrainian economy, among which, as the main one, is defined the problem of the low level of material and technical support for small forms of agricultural business.

It is noted that the volume of investments depends on the material and technical state of enterprises, which, in turn, affects the efficiency of agricultural production. Farming is a key figure in ensuring the country's food security and the development of rural areas.

A brief review of the chronology of the development of farms in the region has been conducted, as a result, it has been established that by the land area of those farms constitutes a significant share, but in terms of gross production, they lag behind. Hence it was concluded that the reason for this is their low technical and technological provision, what is supported by calculations.

The methodology for calculating the stake of equipment according to its capacity per unit of treated area, what will ensure an individual approach to each farm is developed. It is suggested to organize a complex of technical support for the farms under study on the conditions of cooperation.

Keywords: farms, technical support, normative need of technology, lending, mortgage, legislative and normative support, cooperation.

Fig. 3. Tabl. 6. Lit. 15.

**АННОТАЦИЯ
СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПРОБЛЕМЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ
ОПТИМАЛЬНОГО ТЕХНИЧЕСКОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ФЕРМЕРСКИХ
ХОЗЯЙСТВ ВИННИЦКОЙ ОБЛАСТИ**

**ЗУБАР Иван Валериевич,
ассистент кафедры административного менеджмента
и альтернативных источников энергии,
Винницкий национальный аграрный университет
(г. Винница)**

В статье рассмотрен спектр основных проблем развития аграрного сектора экономики Украины, среди которых, как одна из ключевых, выделена проблема низкого уровня материально-технического обеспечения малых форм хозяйствования.

Отмечается, что от объёмов инвестиций зависят материально-техническое состояние предприятий, от которого, в свою очередь, зависит и эффективность аграрного производства. Определено, что ключевой фигурой в обеспечении продовольственной безопасности страны и развития сельских территорий является фермерство.

Проведен краткий обзор хронологии развития фермерских хозяйств области, в результате чего установлено, что по количеству и площади земель данные хозяйства занимают существенную долю, а по показателям валового производства продукции отстают. Отсюда сделан вывод, что причиной этого является их низкая технико-технологическая оснащенность, что подкреплено расчётами.

Сформулирована методика расчёта количества техники на основе её мощности на единицу обрабатываемой площади, которая обеспечивает индивидуальный подход к каждому отдельному хозяйству. Предлагается обеспечить организацию комплекса технического обеспечения исследуемых хозяйств на условиях кооперации, что подкреплено расчётами.

Ключевые слова: фермерские хозяйства, техническое обеспечение, нормативная потребность в технике, кредитование, ипотека, законодательно-нормативное обеспечение, кооперация.

Рис. 3. Табл. 6. Лит. 15.

Інформація про автора

ЗУБАР Іван Валерійович – асистент кафедри адміністративного менеджменту та альтернативних джерел енергії, Вінницький національний аграрний університет (21008, м. Вінниця, вул. Князів Кориатовичів, 141/52, e-mail: bayker112@i.ua).

ZUBAR Ivan – Lecturer of the Administrative Management and Alternative Energy Sources Department, Vinnytsia National Agrarian University (21008, 141/52, Knyaziv Koriatovichiv Str., Vinnytsia, e-mail: bayker112@i.ua).

ЗУБАР Иван Валерьевич – ассистент кафедры административного менеджмента и альтернативных источников энергии, Винницкий национальный аграрный университет (21008, г. Винница, ул. Князей Кориатовичей, 141/52, e-mail: bayker112@i.ua).

